

DINSHUNOSLIK VA MA'NAVİY QADRIYATLAR

X.U. Samatov

Ilmiy rahbar.

Ziyotov Asqar

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

Samarqand filiali, kompyuter injiniring fakulteti.

Telefon raqam: +998-97-466-20-06.

Elektron pochta manzili: ziyotovasqar@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15376522>

Annotatsiya. Ushbu maqolada dinshunoslik fanining mohiyati va ma'naviy qadriyatlarning shakllanishidagi roli tahlil qilinadi. Maqola din va ma'naviyat o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni, shuningdek, dinshunoslikning jamiyat axloqiy rivojida ahamiyatini yoritishga qaratilgan. Asosiy e'tibor tarixiy tajribalar, zamonaviy o'zgarishlar va O'zbekiston misolida diniy-ma'naviy qadriyatlarning saqlanishi va rivojlanishi masalalariga qaratilgan.

Kalit so'zlar: dinshunoslik, ma'naviy qadriyatlar, din va jamiyat, axloqiy asoslar, madaniy meros.

Kirish Insoniyat tarixida din eng qadimgi va kuchli ijtimoiy institutlardan biri bo'lib, jamiyatning ma'naviy, axloqiy va madaniy asoslarini shakllantirishda muhim rol o'ynagan.

Dinshunoslik esa diniy hodisalarni ilmiy asosda o'rganadigan va ularning inson hayotidagi o'rnini tahlil qiladigan muhim fan sohasidir. Dinshunoslik nafaqat diniy e'tiqodlarning mohiyatini, balki ular orqali shakllangan ma'naviy qadriyatlar, axloqiy me'yorlar va ijtimoiy tartibotlarni ham o'rganadi. Ayniqsa, zamonaviy globallashuv sharoitida milliy ma'naviyat va diniy qadriyatlarni chuqur tahlil qilish zarurati ortib bormoqda. O'zbekiston misolida, mustaqillikdan so'ng dinshunoslik faniga va ma'naviy qadriyatlarning rivojlanishiga alohida e'tibor berila boshlandi.

Asosiy qism : Dinshunoslik va uning vazifalari

Dinshunoslik diniy tizimlarning kelib chiqishi, rivojlanishi va jamiyatdagi o'rnini ilmiy nuqtai nazardan o'rganadi. Bu fan turli dinlarning tarixiy shakllanishi, asosiy g'oyalari, marosimlari va ijtimoiy funksiyalarini tahlil qilish bilan shug'ullanadi. Ayniqsa, dinshunoslik ma'naviy qadriyatlarning ildizini o'rganishda asosiy vosita hisoblanadi.

Dinshunoslikning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- Diniy tushunchalar va qadriyatlarning ilmiy tahlilini berish;
- Turli dinlar va madaniyatlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir va o'xshashliklarni o'rganish;
- Dinning jamiyat rivoji va shaxs shakllanishidagi rolini aniqlash;
- Ma'naviy qadriyatlarning shakllanishi va rivojlanishidagi diniy omillarni tadqiq qilish.

Ma'naviy qadriyatlarning shakllanishida dinning roli

Din, asosan, ma'naviy qadriyatlarning asosiy manbalaridan biri sifatida ko'riladi. Axloq, adolat, rahm-shafqat, sabr-toqat, mehnatsevarlik kabi qadriyatlar ko'pgina diniy ta'limotlarda markaziy o'rin egallaydi. Masalan, Islom dinida Qur'on va hadislar asosida insonning ma'naviy kamoloti uchun muhim bo'lgan qadriyatlar belgilab berilgan.

Xristianlikda esa sevgi va kechirimlilik g'oyalari asosiy axloqiy tamoyillarni tashkil qiladi. Buddizmda esa ruhiy poklanish va zo'ravonlikdan voz kechish kabi qadriyatlar ustun o'rinni egallaydi.

Tarixan, O'zbekiston hududida ham Islom dini tarqalishi bilan birga ma'naviy qadriyatlar mustahkam asos olgan. IX-XII asrlarda Movarounnahrda faoliyat yuritgan buyuk olimlar – Imom Buxoriy, Imom Termiziy va boshqalar – faqat diniy bilimlarni emas, balki ma'naviy va axloqiy qadriyatlarni ham keng targ'ib qilgan.

Dinshunoslik va zamonaviy jamiyat

Bugungi kunda dinshunoslik nafaqat tarixiy va nazariy tadqiqotlar bilan cheklanmay, balki zamonaviy jamiyatda din va ma'naviyat o'rtasidagi o'zaro aloqalarni o'rganish bilan ham shug'ullanmoqda. Globalizatsiya jarayonida dunyoda diniy qadriyatlarning saqlanishi va ularga nisbatan munosabatda sezilarli o'zgarishlar yuz bermoqda. Shu nuqtai nazardan qaraganda, dinshunoslik fanining roli yanada ortmoqda.

O'zbekistonda ham mustaqillikdan so'ng dinshunoslik faniga e'tibor kuchaytirildi. Diniy bilimlarning jamiyat ma'naviy taraqqiyotidagi o'rni e'tirof etildi, maktab va oliy ta'lim muassasalarida "Dinshunoslik asoslari" kabi fanlar joriy etildi. Bundan maqsad – yosh avlodni sog'lom diniy-ma'naviy qarashlar asosida tarbiyalash va ularni ekstremizm va radikalizm kabi salbiy oqimlardan asrashdir.

Ma'naviy qadriyatlarning saqlanishi va rivojlanishi

Dinshunoslik diniy asosdagi ma'naviy qadriyatlarning saqlanishi va rivojlanishida muhim vosita hisoblanadi. O'zbekiston tajribasida ko'rish mumkinki, diniy-ma'naviy merosni asrash davlat siyosatining muhim qismi sifatida qaralmoqda. Jumladan, Imom Buxoriy, Imom Moturidiy kabi buyuk allomalarning ilmiy merosini o'rganishga va ommalashtirishga katta e'tibor berilmoqda.

Diniy qadriyatlar oila, jamiyat va ta'lim tizimida ham o'z aksini topmoqda. Masalan, o'zbek oilaviy qadriyatlarida ota-onaga hurmat, farzand tarbiyasi va qo'shnichilik munosabatlari kabi qadriyatlar diniy ta'limotlar bilan uyg'unlashgan holda saqlanmoqda.

Ma'naviyat va din insoniyat hayotining ajralmas qismlaridan hisoblanadi. Har bir jamiyatning shakllanishi, barqarorligi va rivojlanishida ma'naviy qadriyatlar va diniy e'tiqodlar muhim rol o'ynaydi. Dinshunoslik esa bu qadriyatlarni chuqur ilmiy tahlil etuvchi fandır. Ushbu maqolada dinshunoslik ilmining mohiyati, uning zamonaviy ijtimoiy hayotdagi o'rni, shuningdek, ma'naviy qadriyatlarning shakllanishi va ularning yosh avlod tarbiyasidagi ahamiyati yoritib beriladi.

Dinshunoslikning ilmiy asoslari

Dinshunoslik — din fenomenini, uning paydo bo'lishi, rivojlanishi va inson hayotidagi o'rnini o'rganadigan fan. Bu fan falsafa, tarix, antropologiya, sotsiologiya, psixologiya kabi fanlar bilan uzviy bog'liq. Dinshunoslik diniy e'tiqodlarni faqat ilohiy nuqtayi nazardan emas, balki ijtimoiy-madaniy voqelik sifatida ham tahlil qiladi. Shu bilan birga, u turli dinlar o'rtasidagi o'xshashlik va tafovutlarni aniqlaydi, diniy bag'rikenglik va madaniyatlararo muloqotni shakllantirishga xizmat qiladi.

Ma'naviy qadriyatlar tushunchasi

Ma'naviy qadriyatlar — bu jamiyat tomonidan qadrlanadigan axloqiy, estetik, diniy va madaniy me'yorlardir. Ular insonga ijobiy fazilatlarni singdiradi: vatanparvarlik, halollik, bag'rikenglik, mehnatsevarlik, hurmat va poklik. Bu qadriyatlar oilada, ta'lim muassasalarida, diniy institutlar va ommaviy axborot vositalarida shakllanadi. Diniy e'tiqodlar ko'plab ma'naviy qadriyatlarning manbai bo'lib xizmat qiladi.

O'zbekistonda din va ma'naviyat masalalari

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, jamiyatda din va ma'naviyatga bo'lgan munosabat tubdan o'zgardi. Konstitutsiyada diniy erkinlik kafolatlangan bo'lib, din va davlat ajratilgan.

Biroq davlat diniy qadriyatlarni qo'llab-quvvatlab, ijtimoiy barqarorlik va milliy birlikni mustahkamlashda undan vosita sifatida foydalanmoqda. Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Bahouddin Naqshband kabi allomalarning boy merosi yoshlar ma'naviyatini yuksaltirishda muhim o'rin tutmoqda.

Din va ma'naviyat o'zaro bog'liqligi

Din va ma'naviyat bir-birini to'ldiruvchi tushunchalardir. Dinsiz ma'naviyat, ma'naviyatsiz esa chinakam dinga erishish mushkul. Islom dini odob-axloq qoidalariga, oilaviy qadriyatlarga, ilm olishga, mehnatga va jamiyatdagi tinchlikka katta ahamiyat beradi. Shu sababli, diniy tarbiya – ma'naviy tarbiyaning asosi sifatida qaraladi.

Zamonaviy dunyoda dinshunoslikning o'rni

Globalizatsiya sharoitida dinshunoslik fanining ahamiyati ortib bormoqda. Chunki bugungi kunda diniy ekstremizm, radikalizm, missionerlik harakatlari kabi tahdidlar kuchaymoqda. Ularni faqat kuch bilan emas, balki ilm bilan — xususan, dinshunoslik asosida yengish mumkin. Diniy savodxonlik yosh avlodni noto'g'ri oqimlardan himoya qilish, ularni sog'lom e'tiqodli va vatanparvar insonlar qilib tarbiyalashda zarurdir.

Ma'naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi

Yoshlar jamiyatning ertangi kunidir. Ularni komil inson qilib tarbiyalashda ma'naviy qadriyatlar asosiy mezondir. Milliy qadriyatlar, urf-odatlar, diniy ta'limotlar, ajdodlar merosi yoshlarning ongida Vatanga sadoqat, ota-onaga hurmat, haqiqatparastlik kabi fazilatlarni shakllantiradi. Ta'lim tizimi va ommaviy madaniyat bu qadriyatlarni mustahkamlashga xizmat qilishi zarur.

Xulosa: Dinshunoslik insoniyat madaniy merosining muhim qismidir va ma'naviy qadriyatlarning shakllanishida beqiyos rol o'ynaydi. U din va jamiyat o'rtasidagi murakkab munosabatlarni ilmiy asosda tahlil qilish, ma'naviy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish uchun zamin yaratadi.

O'zbekiston misolida ko'rish mumkinki, diniy va ma'naviy qadriyatlar nafaqat tarixiy rivojlanish, balki zamonaviy ijtimoiy hayotda ham asosiy tayanchlardan biri bo'lib xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, dinshunoslik fani kelajakda ham insoniyatning ma'naviy kamolotini ta'minlashda, global muammolarni hal qilishda muhim yo'nalish bo'lib qoladi.

Dinshunoslik va ma'naviy qadriyatlar zamonaviy jamiyatning muhim tayanchlaridandir.

Ular insonni inson qiluvchi, jamiyatni esa barqaror qiluvchi asosiy vositalardan biridir.

Har bir fuqaro, ayniqsa, yoshlar bu qadriyatlarni chuqur anglab yetmog‘i, ularni kundalik hayotida qo‘llay olmog‘i zarur. Zero, din va ma‘naviyat uyg‘unligi jamiyat taraqqiyotining asosidir.

Xulosa qilib aytganda, dinshunoslik va ma‘naviy qadriyatlar bir-biri bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, ular insoniyat tarixining ham, kelajagining ham ajralmas qismidir.

REFERENCES

1. Qur‘oni Karim. (2020). (O‘zbek tilidagi tarjimasi va tafsiri). Toshkent: Hilol Nashr.
2. Saidov, A. (2018). O‘zbekiston madaniyati tarixi. Toshkent: Akademnashr.
3. Uzakov, M. (2010). Islom madaniyati va o‘zbek xalq an‘analari. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti Nashriyoti.
4. Rustamov, Sh. (2017). Dinshunoslik asoslari. Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi nashriyoti.
5. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Dinshunoslik> (2023-yil 20-dekabrda olingan).